

Provincie Utrecht
Uitkomsten controle
jaarrekening 2008
Verslag van bevindingen voor de Staten

Ernst & Young Accountants LLP

Euclideslaan 1
3584 BL Utrecht
Postbus 3053
3502 GB Utrecht

Tel.: +31 (0) 30 - 259 2000

Fax: +31 (0) 30 - 259 2800

www.ey.nl

VERTROUWELIJK

Provinciale Staten van de provincie Utrecht
t.a.v. de heer R. Poort, adjunct griffier
Postbus 80300
3508 TH UTRECHT

Utrecht, 8 april 2009

JvO/JD/mk/09.0439

Geachte leden van Provinciale Staten,

In het kader van de aan ons verstrekte opdracht tot controle van de jaarrekening van de Provincie Utrecht, brengen wij u hiermee verslag uit omtrent onze bevindingen en aanbevelingen betreffende de controle van de jaarrekening 2008. Wij hebben een afschrift van dit verslag verstrekt aan de Gedeputeerde Staten.

Dit verslag sluit aan op de afspraken die wij met u hebben gemaakt. Onze bevindingen en aanbevelingen hebben wij in concept besproken met en de gedeputeerde financiën en het hoofd financiën.

Dit verslag gaat in op onze controle, de reikwijdte van onze opdracht, onze accountantsverklaring en onze belangrijkste controlebevindingen. Dit rapport bevat onze mededelingen uit hoofde van onze rol als controlerend accountant aan de Provinciale Staten, voor zover noodzakelijk geacht.

De onderwerpen die in dit verslag aan de orde komen hebben onderdeel uitgemaakt van onze overwegingen bij de bepaling van de aard, het tijdstip van uitvoering en de diepgang van de controlemaatregelen die zijn toegepast bij de uitvoering van de controle van de jaarrekening. De in dit verslag opgenomen bevindingen doen geen afbreuk aan ons oordeel over de getrouwheid en rechtmatigheid van de jaarrekening 2008.

In onze management letter d.d. 11 december 2008, gericht aan het college van Gedeputeerde Staten, hebben wij de belangrijkste uitkomsten van onze beoordeling van de inrichting en het functioneren van de besturing en beheersing van de door ons beoordeelde processen vastgelegd.

In het hoofdstuk 'Bestuurlijke samenvatting' hebben wij een samenvatting opgenomen.

Wij stellen het op prijs bijgevoegd verslag nader aan u toe te lichten of eventuele vragen hierover van u te beantwoorden.

Wij danken u voor de plezierige samenwerking in het afgelopen jaar.

Hoogachtend,
Ernst & Young Accountants LLP

Drs. J.M.A. Drost RA
Senior Manager

drs. J.W. van Oostrum RA
Partner

Inhoudsopgave

1	Bestuurlijke samenvatting	1
1.1	Accountantsverklaring bij de jaarrekening 2008	1
1.2	Niet gecorrigeerde controleverschillen	1
1.3	Het resultaat over 2008 en de financiële positie per 31 december 2008	1
1.4	De informatiewaarde van de jaarstukken 2008	2
1.5	Samenvatting bevindingen tussentijdse controle 2008 en follow-up	2
2	Onze controleaanpak	5
2.1	Onze controleaanpak in het kort	5
2.2	Reikwijdte van de opdracht en uw aandachtspunten	5
2.3	Gehanteerde goedkeurings- en rapporteringstoleranties	5
2.4	Single information en Single audit (SiSa)	5
3	De belangrijkste bevindingen	7
3.1	Totstandkoming jaarrekening	7
3.2	Economische situatie	7
3.3	Bevindingen controle jaarrekening	8
3.4	Rechtmatigheid	11
3.5	Naleving van de verslaggevingsregels	12
3.6	Single information en Single audit	13
4	Analyse resultaat 2008 en ontwikkeling financiële positie per jaareinde 2008	14
4.1	Analyse resultaat	14
4.2	Financiële positie per jaareinde 2008	14
4.3	Weerstandsvermogen	15
5	Informatie uit hoofde van onze functie als controlerend accountant	16

2008
Uitkomsten controle

1 Bestuurlijke samenvatting

In dit hoofdstuk geven wij kort weer onze bestuurlijk belangrijkste conclusies naar aanleiding van de door ons uitgevoerde controle van de jaarrekening 2008. In de laatste paragraaf van dit hoofdstuk zijn de belangrijkste bevindingen en aanbevelingen opgenomen van de uitgevoerde tussentijdse controle 2008.

1.1 Accountantsverklaring bij de jaarrekening 2008

Wij hebben de Provinciale Staten van uw provincie gemachtigd onze accountantsverklaring d.d. 14 april 2009 bij de jaarrekening 2008 van uw provincie op te nemen. Onze oordelen zoals opgenomen in deze accountantsverklaring zijn als volgt:

Oordeel over de getrouwheid	Goedkeurend
Oordeel over de rechtmatigheid	Goedkeurend

Hierbij zijn wij ervan uitgegaan dat de Staten de nu overlegde jaarrekening ongewijzigd vaststelt. Indien er nog wijzigingen worden aangebracht in de definitieve vorm van de jaarrekening dienen wij deze te beoordelen alvorens onze accountantsverklaring hierbij mag worden opgenomen.

De goedkeurende strekking van de accountantsverklaring voor zowel het getrouwheids- als het rechtmatigheidsoordeel betekent dat de jaarrekening met een redelijke mate van zekerheid geen fouten of onzekerheden bevat die in totaliteit de voor de jaarrekeningcontrole gehanteerde goedkeuringstolerantie overschrijden.

Uit hoofde van onze controletaak hebben wij de financiële gegevens zoals opgenomen in de jaarrekening en de verplichte bijlagen bij de jaarrekening, gecontroleerd.

De in het jaarverslag opgenomen beleidsgegevens, prestatiegegevens en de toelichtingen daarop, hebben wij niet gecontroleerd. In het kader van onze opdracht hebben wij deze gegevens alleen getoetst op tegenstrijdigheden met de in de jaarrekening opgenomen informatie.

1.2 Niet gecorrigeerde controleverschillen

Bij de oordeelsvorming over de jaarrekening speelt de in paragraaf 2.5 vermelde goedkeuringstolerantie een belangrijke rol. De goedkeuringstolerantie is een kwantitatief criterium. Als de goedkeuringstolerantie niet wordt overschreden, wordt in beginsel een goedkeurende accountantsverklaring afgegeven. Concreet betekent dit dat er sprake kan zijn van controleverschillen (fouten en onzekerheden), zonder dat dit van invloed is op ons oordeel ten aanzien van de jaarrekening als geheel. Naar aanleiding van onze controle resteren de volgende controleverschillen:

- In het kader van de Europese aanbestedingsrichtlijnen is in een geval de aanbesteding niet conform de voorschriften uitgevoerd. Als gevolg hiervan zijn de hiermee gepaard gaande lasten ad € 375.000 niet rechtmatig tot stand gekomen.

Uw provincie is verplicht voor een aantal specifieke uitkeringen de verantwoordingsinformatie hieromtrent op te nemen in een bijlage bij de jaarrekening.

Uit de controle van deze bijlage zijn geen controleverschillen gebleken die per specifieke uitkering groter zijn dan de hieromtrent in het Besluit Accountantscontrole Provincies en Gemeenten (BAPG)voorgeschreven rapporteringstolerantie voor Single information en Single audit:

1.3 Het resultaat over 2008 en de financiële positie per 31 december 2008

Het saldo van baten en lasten over 2008 bedraagt € 8.505.000 positief en is als volgt samengesteld.

		€
Saldo rekening (Bruto)		(49.243.000)
Werkelijke toevoegingen aan reserves in 2008	(71.060.000)	
Werkelijke onttrekkingen aan reserves in 2008	128.808.000	
Saldo mutaties reserves 2008		57.748.000
Saldo rekening (Netto)		8.505.000

Ten opzichte van de door u vastgestelde begroting betekent dit een overschot van € 8.505.000.

Het totaal van de reserves volgens de balans per jaareinde 2008 bedraagt € 550 miljoen hetgeen een afname betekent van ongeveer € 118 miljoen ten opzichte van 2007. Dit wordt voor het grootste deel veroorzaakt door de verplichting inzake het bestuursakkoord 2009-2011. Voor een beoordeling van de financiële positie dienen ook de niet uit de balans blijvende risico's, zoals deze uit de risicoparagraaf blijken, in ogenschouw te worden genomen.

Op basis van het weerstandsvermogen van de provincie, rekening houdend met de totale reservepositie, het huidige financiële beleid en de in de risicoparagraaf omschreven risico's zijn wij van mening dat de Provincie Utrecht een toereikende financiële positie heeft.

1.4 De informatiewaarde van de jaarstukken 2008

1.4.1 Jaarrekening

Wij zijn van mening dat de jaarrekening een goed inzicht geeft in het gerealiseerde resultaat over het jaar 2008 en de financiële positie per 31 december 2008. Daarnaast wordt inzicht gegeven in de over- en onderschrijdingen die ten opzichte van de door de Staten goedgekeurde programmabegroting hebben plaatsgevonden.

Hierbij merken wij op dat de toelichting op de verschillen tussen werkelijk en begroot kan worden verbeterd, door meer inzicht te geven in de achterliggende oorzaken die aan de verschillen ten grondslag liggen.

1.4.2 Programmaverantwoording & paragrafen

Conform de hiervoor geldende voorschriften is door ons nagegaan of de programmaverantwoording en de minimale wettelijke voorgeschreven informatie bevat en of de inhoud van dit verslag geen tegenstrijdigheden bevat met de door ons gecontroleerde jaarrekening. Op grond hiervan hebben wij vastgesteld dat de inhoud van het jaarverslag niet in strijd is met de jaarrekening.

1.5 Samenvatting bevindingen tussentijdse controle 2008 en follow-up

In onze managementletter van 11 december 2008, hebben wij onze bevindingen uiteengezet welke voortvloeien uit de door ons uitgevoerde tussentijdse controle 2008. Bij deze controle hebben wij de opzet, het bestaan alsmede de werking van de administratieve organisatie op een aantal door ons noodzakelijk geachte punten onderzocht. In de management letter hebben wij onze bevindingen gerapporteerd en adviezen verstrekt.

Onderstaand geven wij de stand van zaken weer van enkele belangrijke aandachtspunten op het moment van onze jaarrekeningcontrole, voor zover deze in het vervolg van dit verslag niet aan de orde komen, inclusief de zaken die achter lopen op de planning of nog niet in voldoende mate zijn opgepakt.

Financieel beleid

De provincie beschikt over een verordening interne zaken, waarin op hoofdlijnen de spelregels op het gebied van financieel beleid zijn uitgewerkt. De nadere uitwerking van deze spelregels in richtlijnen en notities dient verder uitgewerkt te worden. Door het College is aangegeven een financieel handboek op te laten stellen, wat naar verwachting ultimo 2009 gereed zal zijn.

Begroting

De betrouwbaarheid van de informatievoorziening moet binnen de processen worden gewaarborgd. Ten aanzien van de niet financiële informatie (indicatoren) ligt de verantwoordelijkheid voor het verzamelen, het registreren en het controleren bij de afdelingen. Centrale afspraken hoe hierin dient te worden voorzien zijn niet aanwezig. Wij hebben geadviseerd terzake centrale richtlijnen vast te laten leggen. Momenteel worden hieromtrent afspraken gemaakt met de afdelingen.

Tussentijdse rapportages

Door middel van tussentijdse rapportages worden de Staten geïnformeerd over majeure beleidsmatige en financiële afwijkingen. Ten aanzien van meerjarige projecten wordt er uitsluitend gerapporteerd over de jaarschijf 2008. Als gevolg hiervan geeft de rapportage geen inzicht in de geprognosticeerde eindresultaten. Door het College is aangegeven dit mee te nemen in de najaarsrapportage 2009.

Risicomanagement

Van integraal risicomanagement op de afdelingen (continue inventariseren, vastleggen en monitoren van risico's) is op dit moment nog onvoldoende sprake. Hierdoor bestaat het risico dat risico's niet (tijdig) worden onderkend dan wel dat de provincie belangrijke kansen laat liggen. Het College is voornemens een systeem van risicomanagement op te laten zetten, welke gericht is op het integreren van risicomanagement in de bedrijfsvoering, waarbij periodiek over de ontwikkelingen wordt gerapporteerd. Aandachtspunt hierbij is onder andere het beleggen van de verantwoordelijkheden en rapportering aan belanghebbenden.

Interne beheersing/ control

De mate waarin invulling is gegeven aan control is sterk afhankelijk van de verantwoordelijkheid die de verschillende afdelingen hier zelf nemen. Door het ontbreken van een centrale aansturing en coördinatie kan de effectiviteit en efficiency van de control nog aanzienlijk worden verbeterd. Interne toetsing op de goede werking van de AO/IC is nog geen logisch onderdeel van de bedrijfsvoering en duidelijke richtlijnen omtrent de invulling ontbreken. Wel is voor 2009 een intern controleplan opgesteld.

Tevens zijn actuele procesbeschrijvingen als gevolg van de organisatiewijziging niet aanwezig en zijn de interne controles over 2008 laat uitgevoerd. Op dit punt is sinds onze interimcontrole beperkt voortgang geboekt.

Daarnaast was in een aantal gevallen nog niet voorzien in een verbijzonderde interne controle. Op ons verzoek zijn de werkzaamheden achteraf alsnog uitgevoerd.

Inkopen/ aanbestedingen

Door de spreiding van aanbesteding over afdelingen bestond er nog geen goed inzicht in de juistheid van de aanbestedingen voor de provincie. Ook van een centrale contractenregistratie binnen de provincie is nog geen sprake. Op dit moment worden binnen diverse afdelingen registraties bijgehouden. Hierdoor bestaat het risico dat inkopen niet doelmatig plaatsvinden en mogelijk niet aan de richtlijnen is voldaan.

Op ons verzoek zijn nadere controlewerkzaamheden verricht. Naar aanleiding hiervan kan worden geconstateerd dat de aanbestedingen grotendeels op een juiste wijze plaatsvinden.

Subsidies

Intern is geen totaaloverzicht beschikbaar van alle subsidiestromen en de wijze waarop het proces verloopt. Hierdoor bestaat het risico dat subsidieverstrekingen plaatsvinden die buiten de reguliere procedures worden afgehandeld. Uw provincie is momenteel bezig met de implementatie van een subsidievolgsysteem wat het vereiste inzicht kan geven.

Personeel

Ten behoeve van de controle op de betrouwbaarheid van de salarisbetalingen wordt een standenregister bijgehouden, waarin alle mutaties in de brutoloon som worden opgenomen. Maandelijks wordt het standenregister ter autorisatie aan de afdelingshoofden voorgelegd. Dit standenregister dient geautoriseerd terugontvangen te worden. Ook na periodiek rappel blijkt het nut van deze controle door diverse afdelingen niet te worden ingezien, verbetering heeft nog niet plaatsgevonden.

Conclusie follow up tussentijdse controle

Inmiddels is een actieplan opgesteld met hierin onder meer de voortgang van de te verrichten acties, deadline en verantwoordelijke personen. Geconcludeerd kan worden dat de provincie voortvarend aan de slag is gegaan met onze bevindingen.

Wij adviseren u periodiek omtrent de voortgang te laten rapporteren.

2 Onze controleaanpak

2.1 Onze controleaanpak in het kort

Onze controle is verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder het BAPG. Onze controleaanpak is onder andere gericht op het in kaart brengen van de voor de jaarrekening van belang zijnde risico's. De planning en uitvoering van onze controle en de daaraan gerelateerde advieswerkzaamheden zijn gericht op het afgeven van een accountantsverklaring bij de jaarrekening 2008.

Voorts beoordelen wij of de jaarrekening voldoet aan de eisen gesteld in het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV). Het jaarverslag toetsen wij marginaal op tegenstrijdigheden met de jaarrekening.

2.2 Reikwijdte van de opdracht en uw aandachtspunten

Onze controleaanpak richt zich zowel op het getrouwe beeld van de baten en lasten over 2008 en van de financiële positie per 31 december 2008 als op de financiële rechtmatigheid van die baten en lasten én van de balansmutaties in de jaarrekening 2008. De wettelijke plicht om het doelmatigheidsbeheer te laten beoordelen door de accountant is sinds 2004 overigens komen te vervallen. Inherent aan onze controleaanpak rapporteren wij u daar wel over indien wij bijzonderheden hebben geconstateerd en u hieromtrent adviezen kunnen verstrekken.

2.3 Gehanteerde goedkeurings- en rapporteringstoleranties

Op grond van het Besluit Accountantscontrole Provincies en Gemeenten stellen de Staten de goedkeuringstolerantie vast die de accountant bij zijn jaarrekeningcontrole dient te hanteren.

U heeft ons voor het boekjaar 2008 opgedragen om bij onze oordeelsvorming uit te gaan van de hierna vermelde goedkeuringstolerantie:

Goedkeuringstolerantie	Goedkeurend	Beperking	Oordeelonthouding	Afkeurend
Fouten in de jaarrekening (% lasten)	≤ 1%	>1%<3%	–	≥ 3%
Onzekerheden in de controle (% lasten)	≤ 3%	>3%<10%	≥ 10%	–

Op basis van de jaarrekening 2008 van uw provincie betekenen bovengenoemde percentages dat een totaalbedrag aan fouten in de jaarrekening van ongeveer € 4,5 miljoen en een totaal van onzekerheden van ongeveer € 13,5 miljoen de goedkeurende strekking van de accountantsverklaring niet zullen aantasten.

2.4 Single information en Single audit (SiSa)

Uw provincie is op grond van wettelijk voorschrift verplicht de verantwoordingsinformatie voor de met name benoemde specifieke uitkeringen hieromtrent op te nemen in een bijlage bij de jaarrekening op basis van een door het Ministerie van BZK voorgeschreven model. Bij de controle van deze bijlage betrekken wij de door het Ministerie van BzK hiervoor gegeven aanwijzingen (Circulaire Single Information Single Audit 2008, waarin onder andere opgenomen de Nota verwachtingen accountantscontrole 2008). De hierbij geconstateerde fouten en onzekerheden dienen op grond van het BAPG in het verslag van bevindingen te worden opgenomen indien de navolgende rapporteringstolerantie per specifieke uitkering wordt overschreden:

- € 10.000 indien de omvangbasis kleiner dan of gelijk aan € 100.000 zijn;
- 10% indien de omvangbasis groter dan € 100.000 en kleiner of gelijk aan € 1.000.000 zijn;

- € 100.000 in dien de omvangbasis groter dan € 1.000.000 zijn.

In paragraaf 3.5 van dit verslag rapporteren wij hierover.

3 De belangrijkste bevindingen

3.1 Totstandkoming jaarrekening

Met ingang van het boekjaar 2008 zijn wij benoemd als huisaccountant van de provincie Utrecht. In dit verslag informeren wij u over onze bevindingen. Aangezien dit onze eerste rapportage betreft inzake de provincie Utrecht, hebben wij hierin alle geconstateerde bijzonderheden opgenomen. Wij benadrukken dat onze aanbevelingen in het licht bezien moeten worden van stappen die leiden tot een organisatie die verder in control kan worden gebracht.

Naar aanleiding van onze tussentijdse controle hebben wij eind 2008 met medewerkers van de Provincie Utrecht afspraken gemaakt omtrent de afronding van de interne controlewerkzaamheden en de op te leveren stukken in het kader van de jaarrekeningcontrole. In een gesprek hebben wij een en ander toegelicht. De oplevering van een volledig balansdossier en een volledige onderbouwing van de SiSa bijlage (door middel van risicoanalyse, deelwaarneming en materiele controle) voldeed niet geheel aan de gemaakte afspraken. Naar onze mening kan dit volgend jaar worden verbeterd. Met name de oplevering van de interne controle werkzaamheden en het SiSa dossier was niet compleet, hetgeen ons extra tijd heeft gekost. Door de medewerkers van de Provincie is hierbij vervolgens goede medewerking verleend om een en ander nog tijdig af te kunnen ronden.

In het kader van de controle 2009 zullen wij nadere afspraken maken omtrent de interne controlewerkzaamheden en de op te leveren controledocumentatie. Een en ander houdt tevens verband met onze bevindingen naar aanleiding van de interne beheersing alsmede risicomanagement binnen de provincie en de mogelijke verbeteringen die wij hierbij hebben aangegeven. Terzake verwijzen wij u naar onze managementletter en de samenvatting daarvan, zoals opgenomen in dit verslag.

3.2 Economische situatie

Vanwege de wereldwijde economische crisis hebben wij aandacht besteed aan een aantal mogelijke risico's binnen de Provincie. Hierbij kan worden gedacht aan:

- Uitstaande gelden waaronder leningen, banktegoeden en beleggingen kunnen oninbaar worden door faillissement van de tegenpartij.
- Debiteurenbewaking: debiteuren zullen wellicht een langere betalingstermijn hanteren, maar kunnen ook failliet gaan waardoor de provincie haar vordering verliest.
- Garantstellingen: de provincie staat voor diverse partijen garant, mogelijk moeten deze partijen in de nabije toekomst van deze garantstelling gebruik maken.
- Grondexploitatie: bij grondexploitatieprojecten van de Provincie is de doelstelling dat baten en lasten elkaar opheffen. De verwachtingen inzake opbrengsten moeten wellicht worden bijgesteld, aangezien deze niet op korte termijn realiseerbaar zijn.

Wij hebben geconstateerd dat er binnen de provincie aandacht is voor bovenstaande risico's vanwege de economische situatie, onder meer door een externe partij een second opinion uit te laten voeren op de beleggingen. Daarnaast zijn de debiteuren en de garantstellingen intern kritisch beoordeeld. Geconcludeerd is dat hier op dit moment geen belangrijke risico's worden gelopen, waar in de jaarrekening rekening mee gehouden moet worden. Wij vragen belangrijke aandacht voor de beheersing van de grondexploitatie. Dit mede in verband van de specifiek benodigde kennis en expertise op dit gebied in relatie tot het feit dat het voor provincies een relatief nieuw beleidsveld betreft. In het vervolg van dit rapport gaan wij daar nader op in.

Het blijft de komende periode van belang om deze kritische houding ten aanzien van mogelijke financiële gevolgen te handhaven en hier periodiek over te rapporteren.

3.3 Bevindingen controle jaarrekening

3.3.1 Projecten

Algemeen

In de jaarrekening 2008 is een aparte verantwoording omtrent de projecten die bij de provincie lopen opgenomen. Hierdoor wordt een goed inzicht gegeven in de stand van zaken, risico's en voortgang van projecten. Wij vinden dit een goede ontwikkeling. Voor een goed inzicht in de financiële voortgang en eindresultaten willen wij adviseren hierbij niet uitsluitend de jaarschijf te betrekken, maar tevens inzicht te geven in de meerjarige uitputting van de budgetten en de verwachte eindresultaten. Met name bij de projecten waarbij, naast lasten ook baten, onderdeel van de resultaten uitmaken, is dit in het kader van een goed risicobeheer van groot belang. Hierna gaan wij hier met name voor het project Hart van de Heuvelrug nader op in.

Daarnaast valt te constateren dat bij een groot aantal projecten vertraging in de uitvoering is opgetreden. Naar ons is meegedeeld heeft dit te maken met de grote ambities en complexe samenwerkingsverbanden.

Hart van de Heuvelrug

Hart van de Heuvelrug betreft een omvangrijk en complex uitvoeringsprogramma, waarin 17 partijen (gemeenten, ministeries en maatschappelijke organisaties) samenwerken. Doelstelling is om het project kostenneutraal uit te voeren. Dit wordt onder meer gerealiseerd door inkomsten vanwege het uitgeven van (bouw)gronden te compenseren met kosten vanwege het teruggeven van gronden aan de natuur. Begin 2009 is door de Provincie een onderzoek uitgevoerd naar de risico's binnen het project. Uit deze analyse blijkt dat de risico's van het project onvoldoende zijn ingeschat en dat het systeem van risicomanagement niet gewerkt heeft. Daarnaast heeft geen bijsturing van het project plaatsgevonden gedurende de eerste jaren. Door vertragingen van winstgevendende projecten en betere ramingen is het geraamde tekort opgelopen. Op dit ogenblik wordt door het programmabureau in samenwerking met de belangrijkste partners gewerkt aan realiseerbare voorstellen tot het opheffen van het geraamde tekort.

Naar aanleiding hiervan is intern geadviseerd u zo spoedig mogelijk te informeren over de actuele situatie van de mastergrondexploitatie en de voorstellen tot het opheffen van het geraamde tekort te laten vaststellen. Tevens is geadviseerd de mastergrondexploitatie minimaal jaarlijks te actualiseren en alsnog invulling te geven aan risicomanagement.

Wij merken op dat wij volledig kunnen instemmen met deze conclusies en aanbevelingen. De interne analyse en controle op projecten binnen de provincie achten wij een goede ontwikkeling. Hierdoor zal de control op projecten verbeteren.

Door de provincie worden hier momenteel belangrijke risico's gelopen.

Zoals hiervoor aangegeven is een geactualiseerde exploitatieopzet gemaakt, waaruit blijkt dat het verwachte tekort is opgelopen. Intern bestaat de verwachting dat extra opbrengsten gegenereerd kunnen worden, door onder meer uitgifte van extra gronden.

Gezien de huidige economische situatie zijn wij van mening dat dit wellicht niet (op korte termijn) realiseerbaar is. Het gevolg hiervan is dat het tekort nog verder zal oplopen. Daarnaast zal hiertoe eerst instemming van de Staten alsmede overige contractpartijen verkregen moeten worden. Tevens zijn risico's verbonden aan de aankoop van

terreinen binnen het project, waarbij diverse verplichtingen voor de provincie kunnen ontstaan op het gebied van sanering.

Binnen de reserve stimuleringsfonds zijn gelden gereserveerd voor risico's met betrekking tot grondverwerving. Daarnaast is in verband met de hogere kosten ecoduct N237, wat onderdeel van het project uitmaakt, een voorziening getroffen.

Wij adviseren u de ontwikkelingen binnen het traject stringent te laten bewaken en snel inzicht te krijgen in de mogelijkheden voor dekking van het verwachte tekort. Indien het hiervoor genoemde tekort onafwendbaar is zal hiervoor een voorziening moeten worden gevormd.

3.3.2 Voorzieningen

Voorziening groot onderhoud Provinciehuis

Deze voorziening is gevormd voor het plegen van groot onderhoud aan het Provinciehuis. In verband met de mogelijke van verhuizing wordt dit plan niet meer geactualiseerd.

Nazorg stortplaatsen

De provincie is verantwoordelijk voor de nazorg van gesloten stortplaatsen in haar omgeving. Hiervoor zijn voorziening gevormd tot een bedrag van € 2,5 miljoen. De voorzieningen zijn in het verleden gevoed op basis van bijdragen van de desbetreffende stortplaatsen. De berekening die hieraan ten grondslag liggen zijn gemaakt bij het openstellen van de stortplaatsen. Actuele berekeningen van de te verwachten kosten gedurende de komende periode (looptijd 30 jaar) zijn op dit moment niet aanwezig. Hierdoor bestaat het risico dat de omvang van de voorziening niet aansluit op de te verwachte kosten. Wij adviseren u de berekeningen te laten actualiseren en de voorzieningen hierop af te stemmen.

3.3.3 Toelichtingen in het programmaverslag

De toelichtingen in het programmaverslag geven over het algemeen een beeld van de hoofdlijnen van de realisatie en opzichte van de begroting. De oorzaken die aan de verschillen ten grondslag liggen, blijven naar onze mening nog teveel op de achtergrond, waardoor het complete beeld niet altijd voldoende inzicht geeft. Wij adviseren u erop toe te zien dat de oorzaken van over- en onderschrijdingen in de toekomst beter in het programmaverslag worden belicht.

3.3.4 Aanbesteding

Naar aanleiding van de controle op de juiste toepassing van de Europese aanbestedingsrichtlijnen is geconstateerd dat voor 1 contract in 2008 ten onrechte geen Europese aanbesteding heeft plaatsgevonden. Als gevolg hiervan zijn de lasten 2008 voor een bedrag van € 375.000 niet rechtmatig tot stand gekomen.

3.3.5 Verantwoording subsidies

Uit de toelichting op het programmaverslag blijkt in een aantal gevallen dat onderbestedingen worden veroorzaakt doordat subsidiebeschikkingen 2008, in 2009 tot betaling en afrekening leiden. Aangezien op dat moment (2009) bekend is of aan de voorwaarden is voldaan dienen deze verstrekkingen ook in 2009 te worden verantwoord. In 2009 zullen wij gezamenlijk met medewerkers van de provincie de systematiek van begroten en verantwoorden van subsidieverstrekkingen nader beoordelen en bezien of daar maatregelen getroffen te kunnen worden teneinde de informatievoorziening te verbeteren.

3.3.6 Risico's in de paragrafen treasury en weerstandsvermogen

De risico's inzake treasury zijn de komende periode gezien het economische klimaat belangrijker dan voorheen. Uitgezette gelden dienen nauwgezet in de gaten gehouden te worden. In de paragraaf weerstandsvermogen geeft de

provincie aan dat zij een verhoogd risico loopt inzake € 30 miljoen uitgezette gelden bij een bank in Ierland. De rating van deze instelling (op basis van Standard & Poors) is momenteel BBB.

De provincie heeft eind 2008 vanwege de kredietcrisis een second opinion op de treasury portefeuille uit laten voeren door Montesquieu Finance B.V. Hierbij is aandacht besteed aan:

- de ratings en de verwachtingen voor de komende periode;
- de structuurrisico's tegenpartij;
- de financiële risico's tegenpartij;
- de liquiditeit en/of overige aandachtspunten.

De bevindingen zijn gerapporteerd aan Gedeputeerde Staten en directie. Uit deze rapportage blijken de risico's ten aanzien van de hiervoor genoemde bank en tevens risico's inzake garantieproducten welke uitgezet zijn bij een in Ierland gevestigde Bank, voor een bedrag van € 50 miljoen. De rating van deze bank is A+ met een negatieve outlook. Aangezien deze bank geen beleggingen heeft in 'ondoorzichtige' producten, is uw inschatting dat afschrijvingen of verliezen niet te verwachten zijn. Daarnaast is besloten dat 'reparatie' van deze producten middels verkoop geen wenselijke optie is ten tijde van de kredietcrisis.

Wij zijn van mening dat er goede aandacht bestaat voor de mogelijke risico's op dit gebied voor de provincie.

3.3.7 Juridische aangelegenheden

Door ons is een brief van de huisadvocaat van de provincie ontvangen, waarin mededeling wordt gedaan omtrent de juridische zaken die lopen bij de Provincie Utrecht. Hieruit blijken geen grote risico's waarmee de provincie rekening had moeten houden in haar jaarrekening.

3.3.8 Reserves en voorzieningen

In het kader van de operatie stofkam zijn de reserves en voorzieningen kritisch beoordeeld en heeft een opschoning plaatsgevonden. De vertaling hiervan naar de nota reserves en voorzieningen heeft nog niet plaatsgevonden. Als gevolg hiervan is de nota reserves en voorzieningen niet meer actueel zal derhalve herzien moeten worden. Wij adviseren u hierin te laten voorzien.

3.3.9 Beheerplan wegen

De voorziening beheer en onderhoud van wegen is gebaseerd op het Beheerplan 2005-2009. Het plan blijkt echter niet meer aan te sluiten met de werkelijke situatie, onder meer doordat investeringen zijn uitgesteld en nieuwe wegen zijn aangelegd. Wij adviseren u het beheerplan te laten actualiseren.

3.3.10 Niet uit de balans blijvende verplichtingen

In de jaarrekening van de provincie zijn in de toelichting de niet uit de balans blijvende verplichtingen vermeld. Hier zijn niet alle openstaande subsidies opgenomen. Tevens worden hierin niet alle langlopende contracten vermeld. Wij adviseren u intern regels op te stellen inzake het opnemen van alle contracten en hiervoor een minimumcontractbedrag te hanteren.

3.4 *Rechtmatigheid*

Naar aanleiding van onze controlewerkzaamheden met betrekking tot de rechtmatigheid geven wij met betrekking tot de onderstaande aspecten onze belangrijkste overige bevindingen en aanbevelingen weer. Deze hebben betrekking op de interne organisatie van het rechtmatigheidsbeheer, de naleving van het voorwaardencriterium bij de diverse significante processen, de begrotingsrechtmatigheid, het misbruik en oneigenlijk gebruik criterium en de niet financiële beheershandelingen.

3.4.1 Interne organisatie van het rechtmatigheidsbeheer

Het controleprotocol inclusief het normenkader is door de Staten vastgesteld. Het normenkader is intern bij uw provincie vertaald in een toetsingskader. De geïdentificeerde risico's en de getroffen beheersmaatregelen zijn in kaart gebracht. De werking van deze maatregelen is met voldoende diepgang getoetst en de uitkomsten hiervan zijn vastgelegd. Hier kan de provincie echter nog een verbeteringslag maken, zoals wij ook beschreven hebben in onze managementletter.

3.4.2 De begrotingsrechtmatigheid

Wij zijn nagegaan of de financiële beheershandelingen tot stand zijn gekomen binnen de grenzen van de door de Staten geautoriseerde begroting. Wij constateren de volgende overschrijdingen op lastenniveau ten opzichte van de gewijzigde begroting:

(in € x 1.000)	Lasten rekening	Lasten begroting na wijziging	Overschrijding lasten
1.3 Concernbeleid en concerncontrol	1.936	1.687	249
2.6 Plattelandszaken	709	689	20
3.1 Water	9.111	8.319	792
5.2 Financieel toezicht	632	622	10

Deze overschrijdingen ten opzichte van de begrote lasten zijn door het College van Gedeputeerde Staten in de toelichting op de programmarekening toereikend toegelicht. Het College stelt de Provinciale Staten voor genoemde overschrijdingen te autoriseren in het kader van de vaststelling van de jaarrekening 2008. Vooruitlopend hierop zijn wij hiervan reeds uitgegaan bij het vormen van ons rechtmatigheidsoordeel.

3.5 *Naleving van de verslaggevingsregels*

3.5.1 Inleiding

De jaarrekening en het jaarverslag dienen te worden opgemaakt in overeenstemming met het BBV. Wij stelden vast dat de jaarrekening 2008 van uw provincie geen materiële afwijkingen vertoont ten opzichte van de voorschriften van het BBV. Daarnaast is door ons nagegaan of het jaarverslag de minimale wettelijke voorgeschreven informatie bevat en of de inhoud van dit verslag geen tegenstrijdigheden bevat met de door ons gecontroleerde jaarrekening. Wij hebben vastgesteld dat de inhoud van het jaarverslag niet strijdig is met de jaarrekening.

3.6 Single information en Single audit

Wij hebben de in de SiSa-bijlage van de jaarrekening genoemde specifieke uitkeringen gecontroleerd met inachtneming van de Nota verwachtingen accountantscontrole 2008. Op grond van ons onderzoek hebben wij bij de navolgende specifieke uitkeringen de volgende fouten en/of onzekerheden geconstateerd die de voor SiSa geldende rapporteringstolerantie overschrijden.

Nummer specifieke uitkering conform SiSa-bijlage 2008	Specifieke uitkering of overig	Fout of onzekerheid	Financiële omvang in euro's	Toelichting fout/onzekerheid
10A	Geldstroom Beeldende Kunst en vormgeving 2005-2008 (GBKV)	-	0	-
11A	Actieplan Cultuurbereik 2005-2008 (APCB)	-	0	-
12	Versterking cultuureducatie in het primair onderwijs 2005-2007 (CPO)	-	0	-
17A	Uitkering marsrouteplannen (bibliotheken). Vernieuwingsimpulsmiddelen	-	0	-
20	Industrielawaai	-	0	-
21A	Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit	-	0	-
22A	Bodemsanering	-	0	-
23A	Externe veiligheid	-	0	-
25A	Budget Investerings Ruimtelijke Kwaliteit (BIRK)	-	0	-
26A	Subsidieregeling BANS Klimaatconvenant	-	0	-
37A	Besluit Locatiegebonden Subsidies 2005	-	0	-
43D	Investering Stedelijke Vernieuwing (ISV)	-	0	-
49A	Brede doeluitkering verkeer en vervoer	-	0	-
79	Doeluitkering Jeugdzorg (Bureau Jeugdzorg + Zorgkosten Jeugdzorg)	-	0	-

Bovenstaande bevinding kunt u over laten nemen op het door het Ministerie van BZK verplicht voorgeschreven format 'SISA verantwoordingsinformatie specifieke uitkeringen'. Dit format dient door uw provincie samen met een aantal andere verplicht voorgeschreven verantwoordingsstukken voor 15 juli a.s. elektronisch bij het CBS te worden aangeleverd.

4 Analyse resultaat 2008 en ontwikkeling financiële positie per jaareinde 2008

4.1 Analyse resultaat

Het saldo van baten en lasten over het jaar 2008 bedraagt € 8,5 miljoen voordelig (de herziene begroting sloot op een resultaat van nihil). Dit is het saldo na verwerking van de toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves.

Het resultaat over 2008 ten opzichte van de gewijzigde begroting kan als volgt worden weergegeven:

Bedragen x € 1.000	Gewijzigde begroting	Rekening 2008	Afwijking
Totale lasten	548.125	457.949	90.176
Totale baten	434.100	408.706	-25.394
Saldo bruto	114.025	49.243	64.782
Mutaties in reserves	-114.025	-57.748	-56.277
Saldo netto	0	-8.505	8.505

Uit bovenstaande opstelling blijken zowel vóór als na bestemming grote afwijkingen ten opzichte van de gewijzigde begroting. Voor een nadere toelichting verwijzen wij naar de programmaverantwoording.

4.2 Financiële positie per jaareinde 2008

Het eigen vermogen bedraagt per jaareinde 2008 volgens de jaarrekening, exclusief het resultaat na bestemming € 542 miljoen en heeft zich gedurende 2008 als volgt ontwikkeld:

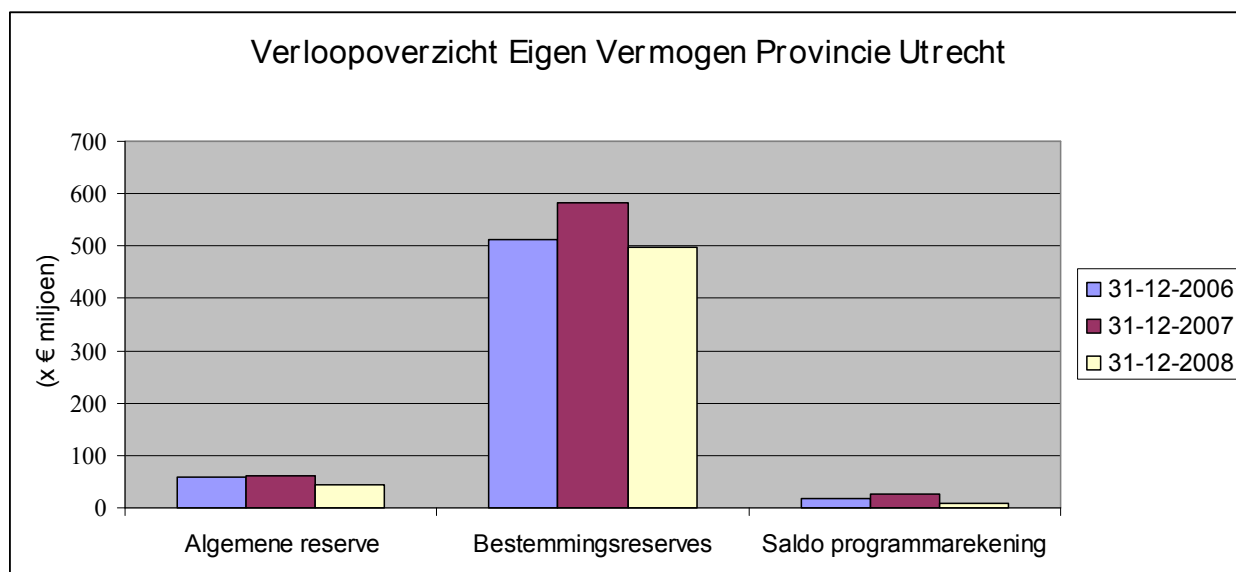
Bedrag x €1.000	Algemene reserve	Bestemmings-reserves	Totaal
	€	€	€
Saldo 1 januari 2008	60.925	582.396	643.321
Totaal stortingen 2008 ten laste van resultaat	25.484	137.070	162.554
Totaal onttrekkingen 2008 ten gunste van resultaat	(41.768)	(222.324)	(264.092)
Saldo per jaareinde 2008	44.641	497.142	541.783

Van de algemene reserve ten bedrage van € 45 miljoen is € 40 miljoen opgenomen als saldireserve. Het saldo van deze reserve is ten opzichte van 2007 gedaald met € 13 miljoen en wordt voldoende geacht om te fungeren als incidentele weerstandscapaciteit. Daarnaast is onder de algemene reserve een bedrijfsvoeringsreserve van € 4 miljoen opgenomen, welke ten opzichte van 2007 met € 3 miljoen is gedaald. Deze reserve is bestemd voor incidentele uitgaven zonder structurele effecten.

Uit bovenvermeld overzicht blijkt onder ander dat per saldo gedurende 2008 meer is onttrokken aan de reserves dan gedoteerd. De financiële positie is derhalve verminderd ten opzichte van vorig jaar.

Tevens merken wij op dat de verplichting inzake het bestuursakkoord 2009-2011 ad € 69 miljoen in 2008 is onttrokken aan het eigen vermogen.

De opbouw van het eigen vermogen laat de afgelopen drie jaar het volgende verloop zien:

Hieruit blijkt dat de algemene reserve en de bestemmingsreserve ten opzichte van 2007 daalt.

4.3 Weerstandsvermogen

In het jaarverslag is onder andere de paragraaf weerstandsvermogen opgenomen, welke informatie bevat over de weerstandscapaciteit, de risico's en het beleid dat hieromtrent gedurende 2008 is gevoerd.

Voorzover wij hebben kunnen nagaan geeft de hierin opgenomen informatie een goed beeld van de ontwikkeling van het weerstandsvermogen gedurende 2008. Geconcludeerd kan worden dat het huidige weerstandsvermogen van voldoende omvang is.

5 Informatie uit hoofde van onze functie als controlerend accountant

In onderstaand schema hebben wij een aantal onderwerpen opgenomen die u als provinciale staten behulpzaam kunnen zijn bij het invullen van uw controlerende rol.

Aandachtsgebied	Mededeling
<i>Algemeen aanvaarde controlestandaarden</i>	
Onze controle is verricht in overeenstemming met Nederlands recht waaronder het Besluit Accountantscontrole Provincies en Gemeenten. Dit betekent dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen onjuistheden van materieel belang bevat. Onderdeel van onze controle is het uitvoeren van een evaluatie van de interne beheersingsmaatregelen teneinde de mate en diepgang van onze testwerkzaamheden te plannen.	Bij de jaarrekening 2008 hebben wij een goedkeurende accountantsverklaring afgegeven op het gebied van de getrouwheid en (een oordeel voor wat betreft de rechtmatigheid).
<i>Belangrijke verslaggevingsgrondslagen</i>	
Wij beoordelen de keuze van en de wijzigingen in belangrijke verslaggevingsgrondslagen en controleren de toepassing van het Besluit Begroting en Verantwoording voor provincies en gemeenten (BBV).	Er hebben zich in 2008 geen belangrijke wijzigingen voorgedaan in de gehanteerde verslaggevingsgrondslagen. De in 2008 doorgevoerde wijzigingen in het BBV zijn, voor zover van toepassing, op toereikende wijze geïmplementeerd.
<i>Onze mening over de gehanteerde waarderingsgrondslagen en naleving van wettelijke bepalingen en richtlijnen voor de financiële verslaggeving</i>	
Wij bespreken met de Staten en het management de kwaliteit en niet alleen de aanvaardbaarheid van de gehanteerde waarderingsgrondslagen, de consistente toepassing daarvan alsmede de duidelijkheid en volledigheid van de jaarverslaggeving. In deze bespreking komen tevens zaken aan de orde die een significante invloed hebben op de kwaliteit van de jaarverslaggeving, zoals: <ul style="list-style-type: none"> – nieuwe of gewijzigde waarderingsgrondslagen; – schattingen, beoordelingen en onzekerheden; – bijzondere transacties; – waarderingsgrondslagen met betrekking tot significante jaarrekeningposten, inclusief het tijdstip waarop transacties plaatsvinden en de periode waarin die worden verantwoord. 	De gekozen waarderingsgrondslagen zijn aanvaardbaar en consistent toegepast met betrekking tot de significante jaarrekeningposten en bijzondere transacties. Dit geldt tevens voor het tijdstip waarop die transacties hebben plaatsgevonden, de periode waarin zij zijn verantwoord en de desbetreffende toelichtingen in de jaarrekening.
<i>Verschillen van inzicht met het management over administratieve en verslaggevingskwesaties</i>	
	Er waren geen verschillen van inzicht met het management over de waarderingsgrondslagen, de

Aandachtsgebied	Mededeling
	financiële administratie, de verslaggeving of onze controlewerkzaamheden.
<i>Beoordelingen en schattingen van het management</i>	
Voor het opstellen van de jaarrekening moeten vaak schattingen worden gemaakt. Bepaalde schattingen zijn van bijzonder belang door hun invloed op de jaarrekening en de waarschijnlijkheid dat toekomstige gebeurtenissen significant afwijken van de verwachtingen van de Staten en het management.	Wij onderschrijven de schattingen en de wijze waarop deze worden gemaakt door het management.
<i>Volledigheid verplichtingen, claims, risico's en garanties</i>	
De provincie Utrecht gaat gedurende een boekjaar tal van transacties aan. Het overgrote deel van deze transacties hebben hun weerslag in de financiële administratie. Een deel van de door uw provincie in 2008 aangegane transacties heeft geen weerslag in de financiële administratie over 2008, terwijl hieruit wel financiële consequenties kunnen volgen. Als voorbeeld in dit kader noemen wij afgesloten contracten en aansprakelijkheidsstellingen.	Aangezien wij als accountant niet in staat zijn vast te stellen dat alle niet uit de administratie blijkende relevante verplichtingen, risico's en garanties volledig en juist in de jaarrekening zijn verwerkt, hebben wij de Staten gevraagd schriftelijk te bevestigen dat bij het opmaken van de jaarrekening alle relevante (en bekende) feiten en omstandigheden zijn betrokken. Wij hebben deze bevestiging d.d. 14 april 2009 ontvangen.
<i>Werking van de interne beheersingsmaatregelen (waaronder de continuïteit en betrouwbaarheid) van de geautomatiseerde gegevensverwerking</i>	
In het kader van de controle van de jaarrekening brengt de accountant verslag uit omtrent zijn bevindingen met betrekking tot de continuïteit en betrouwbaarheid van de geautomatiseerde gegevensverwerking. Onze controle was niet primair gericht op het doen van een uitspraak omtrent de continuïteit en betrouwbaarheid van (delen van) de geautomatiseerde gegevensverwerking en wij hebben daartoe ook geen opdracht van het management ontvangen.	De jaarrekeningcontrole heeft geen tekortkomingen in de continuïteit en betrouwbaarheid van de geautomatiseerde gegevensverwerking aan het licht gebracht.
<i>Overige informatie in documenten die de gecontroleerde jaarrekening bevatten</i>	
	Uit hoofde van onze wettelijke controletaak hebben wij alleen de jaarrekening gecontroleerd. Het jaarverslag is door ons beoordeeld op mogelijke tegenstrijdigheden met de jaarrekening.
<i>Materiële fouten, fraudes en illegale handelingen</i>	
	Hoewel hier niet specifiek op gericht, hebben onze controlewerkzaamheden het afgelopen jaar geen materiële fouten, fraudes of andere illegale handelingen, uitgevoerd door de Staten, het management of andere werknemers, aan het licht gebracht.

Aandachtsgebied	Mededeling
<p data-bbox="180 405 437 434"><i>Onze onafhankelijkheid</i></p> <p data-bbox="180 441 798 573">Onafhankelijkheid is naast deskundigheid een van de pijlers van onze beroepsuitoefening. Wij hechten aan onze reputatie op het gebied van deskundigheid en onafhankelijkheid.</p> <p data-bbox="180 613 798 884">Wij kennen een groot aantal maatregelen, vastgelegd in een continu geactualiseerde database, die de onafhankelijkheid dienen te waarborgen. Periodiek wordt de naleving van interne en externe onafhankelijkheidsvoorschriften beoordeeld, bijvoorbeeld ten aanzien van potentieel conflicterende diensten en de financiële onafhankelijkheid. Onze professionals moeten jaarlijks hun onafhankelijkheid bevestigen.</p>	<p data-bbox="818 441 1437 539">Wij voldoen op alle punten aan de onafhankelijkheidsregelgeving die op ons van toepassing is.</p>